

Про створення освітнього середовища вільного від будь-яких форм насильства.

06.10.2024 набув чинності Закон України № 3792-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми». Цим законом внесено зміни в ЗУ «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про культуру», «Про фізичну культуру»

Ці зміни спрямовані на вдосконалення національного законодавства, зокрема в частині **створення ефективних механізмів перешкоджання вчинення насильства над дітьми**, включаючи булінг (цькування), домашнє насильство, експлуатацію, найгірші форми дитячої праці тощо.

ЗУ «ПРО освіту» Стаття 6. Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності (НОВЕ)

1. Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є:

унеможливлення насильства, жорстокого поводження з дитиною, її дискримінації за будь-якими ознаками, приниження її честі та гідності;

основні новели.

1. Насильство за ознакою статі, булінг (цькування) визначатимуться як одна з форм жорстокого поводження з дітьми. Деталізовано поняття булінг.

👉 Цей закон удосконалив наявне законодавство в сфері захисту прав дитини, адже завдяки змінам профільного закону “Про охорону дитинства” насильство за ознакою статі, булінг (цькування) визначатимуться як одні з форм жорстокого поводження з дітьми, що матиме наслідком виникнення в постраждалих відповідних прав та гарантій їх захисту.

2. Поняття булінгу відтепер буде застосованим не лише до освітнього середовища, а взагалі до будь-якого колективу, що утворений з метою здобуття освіти, тренування, творчості, оздоровлення, відпочинку, лікування тощо та не перебувають між собою у трудових відносинах. (освітні, оздоровчо-виховні, навчально-тренувальні процеси...)

Окрім того, поняття булінгу відтепер буде застосовним не лише до освітнього середовища, а взагалі до будь-якого колективу, тобто групи з двох або більше осіб, які об'єднані (організовані) відповідно до законодавства з метою здобуття освіти, тренування, творчості, оздоровлення, відпочинку, лікування тощо та не перебувають між собою у трудових відносинах.

Якщо раніше булінгом, згідно із законодавством, уважалися насильницькі дії учасників освітнього процесу, то тепер **булінгом** уважатиметься будь-яке психологічне, фізичне, економічне чи сексуальне насильство, яке систематично вчиняється особою стосовно дитини, з якою вони є учасниками/цями **одного колективу**, або дитиною стосовно іншого учасника одного колективу та яке порушує права, свободи, законні інтереси потерпілої особи.

3. Конкретизовані обов'язки засновників та керівників закладів освіти (статті № 25-26, 30 ЗУ України «Про освіту»).

4. Будуть започатковані програми для дітей та інших осіб, які вчинили булінг, та програми для дітей та інших осіб, які постраждали від булінгу або стали його свідками. Порядок реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми

👍 Прийнятий закон також передбачає створення механізмів унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми.

Новацією є Типова програма унеможливлення насильства та жорстокого поводження, яка підлягає розробці і затвердженням КМУ, Порядок реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми затверджуються КМУ

Зокрема будуть започатковані програми для дітей та інших осіб, які вчинили булінг, та програми для дітей та інших осіб, які постраждали від булінгу або стали його свідками. Відповідальними за виконання таких програм будуть місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Обовязки керівників.

ЗУ «Про охорону дитинства» Стаття 10¹. Механізми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дитиною доповнено статтею

«Керівники/ці та працівники/ці закладів (установ), молодіжних центрів, дитячих та молодіжних громадських об'єднань, інших громадських об'єднань, що є суб'єктами молодіжної роботи, в яких у колективах перебувають діти, зобов'язані **сформувати середовище**, вільне від насильства та жорстокого поводження з дитиною.»

Стратегічною ціллю є сформувати середовище, вільне від насильства та жорстокого поводження з дитиною.

Перегукується з ЗУ «Про освіту» ст.26 та інш

Керівник закладу (установи), молодіжного центру, дитячого та молодіжного громадського об'єднання, іншого громадського об'єднання, що є суб'єктом молодіжної роботи, в якому в колективах перебувають діти:

- *затверджує положення про запобігання та протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми в закладі (установі), молодіжному центрі, дитячому та молодіжному громадському об'єднанні, іншому громадському об'єднанні, що є суб'єктом молодіжної роботи, з урахуванням **Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми та Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми**, затверджених Кабінетом Міністрів України, забезпечує його оприлюднення, обов'язкове ознайомлення з ним працівників та здійснює контроль за його виконанням;*
- *розглядає усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) про випадки насильства або жорстокого поводження з дитиною в закладі (установі), молодіжному центрі, дитячому та молодіжному громадському об'єднанні, іншому громадському об'єднанні, що є суб'єктом молодіжної роботи, протягом однієї доби з моменту надходження та у разі виявлення ознак насильства або жорстокого поводження з дитиною невідкладно повідомляє про це батьків, інших законних представників дитини, а також письмово повідомляє уповноважений підрозділ органу Національної поліції України та службу у справах дітей;*

- *сприяє проходженню особами, які вчинили насильство або жорстоке поводження з дитиною, стали свідком або постраждали від насильства або жорстокого поводження, відповідної **програми** для таких осіб*

За відсутності судового рішення про направлення особи, яка вчинила булінг (цькування), для проходження відповідної програми така особа може пройти відповідну програму на добровільній основі, а діти віком до 16 років - за згодою батьків (інших законних представників дитини).

Повноваження керівника закладу освіти щодо попередження булінгу відповідно до Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми»

Те, що стосується створення безпечного освітнього середовища...

ЗУ «Про освіту» Стаття 30. Прозорість та інформаційна відкритість закладу освіти

- правила поведінки здобувача освіти в закладі освіти;!!!
- **положення про запобігання і протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми в закладі освіти;**

було

- план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;
- порядок подання та розгляду (з дотриманням конфіденційності) заяв про випадки булінгу (цькуванню) в закладі освіти;
- порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькуванню) в закладі освіти та відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькуванню);

Постанова КМУ від 01.06.2020 № 585 Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» (зі змінами згідно постанови № 898 від 09.08.2024) ст.28

Затверджено [Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження](#)

В ній є Перелік обставин, які можна розцінювати як загрозу життю або здоров'ю дитини, який не є вичерпним; діями (діями або бездіяльністю) домашнього насильства, внаслідок якого дитина постраждала або свідком (очевидцем) якого вона була;

діяннями (діями або бездіяльністю) домашнього насильства, в якому дитина є кривдником;

вчиненням булінгу (цькування) стосовно дитини;

вчиненням булінгу (цькування) дитиною

Ст. 28. Працівники закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури і спорту, оздоровлення та відпочинку, які контактують з дітьми, повинні бути ознайомлені з інформацією про захист дітей від усіх форм насильства, у тому числі домашнього насильства, експлуатації, найгірших форм дитячої праці, інших проявів жорстокого поводження з дітьми.

Адміністрація підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та господарювання, у штаті яких є працівники, які у своїй роботі контактують з дітьми, організовує **початкове та періодичне інформування** таких працівників про захист дітей від усіх форм насильства та жорстокого поводження відповідно до плану проведення такого інформування. Початкове інформування обов'язково проводиться під час прийняття на роботу, періодичне - не рідше ніж один раз на рік. Періодичне інформування може проводитись у вигляді індивідуальних і групових занять за очною формою (лекції, семінари, бесіди) та дистанційно (вебінари, онлайн-навчання тощо), у тому числі з використанням технічних засобів навчання. **Інформація щодо проведеного початкового та періодичного інформування працівника про захист дітей від усіх форм насильства та жорстокого поводження фіксується в його особовій справі.**

План інформування про захист дітей від усіх форм насильства, у якому визначаються теми, періодичність, форми інформування та відповідальні за його проведення особи, затверджується керівником закладу, установи, організації незалежно від форми власності та господарювання, у штаті якого є працівники, які у своїй роботі контактують з дітьми, та переглядається (коригується) у разі потреби.

Інформуванням про захист дітей від усіх форм насильства передбачається надання інформації **про види і форми жорстокого поводження з дітьми, насильства стосовно дітей і за участю дітей, ознаки (індикатори) різних форм насильства та жорстокого поводження, порядок взаємодії суб'єктів з метою реагування на такі випадки та організації надання дитині необхідної допомоги, дії та заходи щодо надання дитині екстреної допомоги у зв'язку із загрозою внаслідок насильства її життю та здоров'ю тощо.**

Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»

П.39. Керівник закладу загальної середньої освіти забезпечує реалізацію у закладі освіти заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі шляхом:

передбачає взаємодію ЗЗСО з іншими суб'єктами у питаннях реагування на щодо звернень постраждалої особи від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей або повідомлення про таку ситуацію стосовно іншої особи

При міській раді діє **координаційна рада** з питань протидії домашньому насильству та/або насильства за ознакою статі. Прийнятий Алгоритм взаємодії уповноваженої особи закладу загальної середньої освіти з суб'єктами реагування щодо звернень постраждалої

особи від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей або повідомлення про таку ситуацію стосовно іншої особи (Додається) . Презентація....

Номенклатура справ ЗЗСО

Журнал обліку звернень та повідомлень про жорстоке поводження з дітьми або загрозу його вчинення (затверджений спільним наказом міністерство соціальної політики України, міністерство внутрішніх справ України, міністерство освіти і науки України, міністерство охорони здоров'я України» від 19.08.2014 № 564/836/945/577, **втратив чинність відповідно до** спільного наказу від 06.05.2019 № 684/340/607/1008 «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2014 року № 564/836/945/577»

Постановою КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» (зі змінами згідно ЗУ [№ 4073-IX від 20.11.2024](#)) п.39 (ЗЗСО) та п.40 (ЗПТО) затверджено згідно додатком 3 журнал реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Пропоную ввести в дію у 2025 році

Журнал реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, булінгу, жорстокого поводження з дітьми або загрозу його вчинення.

Форма журналу, така як у додатку, але доповнити графу 3 види насильства словом булінг, графу 8 суб'єктом реагування на випадки булінгу - Комунальний заклад Тернопільської міської ради Тернопільський міський центр соціальних служб

Можна змінити колонки відповідно до потреб.

Антибулінгова програма «Дружній простір»

Міністерство освіти і науки України підтримало проведення загальнонаціонального репрезентативного дослідження «Булінг та толерантність у закладах освіти після 24 лютого 2022 року». Дослідження, проведене в листопаді 2023 — січні 2024 року, охопило 5576 учнів 5–9 класів (віком 10–14 років) з усіх регіонів України, крім тимчасово окупованих територій.

Ключові результати:

1. Поширеність булінгу:

- 51,3% опитаних учнів зазначили, що коли-небудь стикалися з булінгом: 55,9%, дівчат і 46,2% хлопців.
- 24,7% учнів стали мішенями булінгу з початку повномасштабного вторгнення.
- Найчастіше булінг траплявся в Києві (33,7% учнів). Загалом це більш поширене явище для міст, зокрема обласних центрів (34,4%).
- У сільській місцевості 25,3% учнів заявили про булінг. У містах районного значення та інших містах — відповідно 25,8% і 24,1%).

- Найрідше про випадки булінгу повідомляли учні східних (18%) та південних (22%) областей.

2. Різновиди булінгу:

- заклики товаришувати з певними друзями (25,9%);
- поширення неправдивих чуток (24,0%);
- отримування образливих онлайн-повідомлень (21,4%);
- зверхні та принизливі відгуки про зовнішність (21,8%);
- жарти або розповіді анекдотів так, щоб було зрозуміло, що це буцімто про мішень булінгу (18,3%).

3. Основні приводи для булінгу:

- зовнішність (28,7%). Дівчата частіше, ніж хлопці заявляли про булінг на цій підставі: 35,2% проти 26,9%;
- особливості поведінки — надто активна, сором'язлива чи нерішуча, надто несхожа на інших тощо (22,6%);
- світогляд, відмінний від думки інших (21,5%);
- уподобання чи хобі (18,7%);
- мовна ознака: 8,3% для російської мови та 6,9% для української мови.

4. Звернення по допомогу:

- 59,4% постраждалих від булінгу зверталися по допомогу.
- Найчастіше зверталися до батьків і вчителів.
- Дівчата частіше зверталися по допомогу, ніж хлопці: 62,4% проти 55,8%.
- Зі збільшенням віку опитаних зменшується частота звернень по допомогу. Серед учнів 5 класів по допомогу зверталися 68,1%, серед 9 класів цей показник скорочується до 47,9%.

5. Реакція школи на булінг:

- 12,4% випадків — до школи викликали батьків і кривдника, і постраждалого.
- 14,7% випадків — викликали або батьків кривдника, або батьків постраждалого.
- Найефективнішим методом виявилось залучення психолога (68,4% випадків припинення або послаблення булінгу). Водночас поєднання різних методів одночасно дало найліпші результати під час роботи з булінгом.

6. Залученість дорослих до булінгу:

- 19,6% опитаних зазначили, що вчителі або інші дорослі зі школи, які були свідками цькування, не зробили нічого.
- 14,7% респондентів стикалися з ситуаціями, коли до булінгу були залучені батьки однокласників (наприклад, хтось з батьків публічно висловлюється образливо про дитину або закликав її бойкотувати).

Дослідження виявило низку проблем, зокрема недостатню реакцію вчителів на випадки булінгу та потребу учнів у психологічній підтримці.

Результати дослідження буде використано для вдосконалення політики протидії булінгу в українських школах, розроблення ефективних механізмів реагування на такі випадки та створення безпечного освітнього середовища для всіх учнів.

Створена національна антибулінгова програма «Дружній простір»

25 жовтня Міністерство освіти і науки України, Тернопільська обласна військова адміністрація, народна депутатка Людмила Марченко та керівниця проєкту «Дружній простір: попередження та профілактика булінгу» організували й провели освітній форум «Психологічна безпека освітнього середовища: виклики часу, тенденції, підходи» на базі відокремленого структурного підрозділу «Тернопільський фаховий коледж Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя».

Захід присвячено протидії і запобіганню булінгу в шкільному середовищі. Під час форуму презентували національну **антибулінгову програму** як елемент розбудови безпечного і здорового освітнього середовища та реалізацію проєкту «Дружній простір: попередження та профілактика булінгу».

Елементи програми «ДРУЖНІЙ ПРОСТІР»

1. **Створення електронного застосунку** для фіксування випадків булінгу з метою надання термінової допомоги, збереження навчальних матеріалів.
2. **Пропозиції МОН щодо уроку** «Основи психологічного здоров'я» для включення в стандарт і в типову освітню програму профільної школи
3. **Підвищення обізнаності педагогічних працівників, психологів** шляхом проведення навчань в рамках курсів підвищення кваліфікації.
4. **Факультатив психологів для учнів** всіх класів та пед. колективу як профілактика булінгу.

У межах національної антибулінгової програми «Дружній простір» створено посібник з уроками психології для школярів. Він пропонує розробки занять, що спрямовані на профілактику булінгу й підвищення поінформованості учнів про власний психологічний стан. Цей ресурс можуть використовувати педагоги й фахівці, які працюють з учнями 5–8 класів.

Посібник містить теоретичну частину про психологічні особливості учнів, а також методичні рекомендації для проведення уроків із таких тем, як самооцінка, стресостійкість, взаємодія в команді, толерантність, емоційний інтелект тощо.

Кожен урок доповнено практичними вправами для роздумів та обміну думками. Виконуючи їх, учні вчаться аналізувати власні особливості, дослухатися до себе, ділитися спостереженнями, обстоювати свою думку та з повагою ставитися до думок однокласників.

Уроки з посібника успішно апробували в грудні–травні 2023 року. Тепер ці матеріали можна використовувати для підготовки окремих уроків або ж підсилення інших занять.

◆ Завантажити посібник можна тут: <https://bit.ly/3HJKBiM>

◆ А також переглянути відеоінструкції з проведення уроків: <https://youtu.be/21WTEN3L1Y0>
<https://youtu.be/yJwYmmesAqY>

- ["Дружній простір"](#)

З посиланням програми можна ознайомитись на сайті МОН.

Ключові принципи:

багато уваги буде надано підвищенню кваліфікації вчителів і шкільних психологів

безперервний і системний контроль ситуації, швидке і дієве реагування на ситуації булінгу

профілактична робота: створення цінностей і культури спілкування на рівні родини, школи, держави

Загальношкільний підхід

Різниця в уявленнях про булінг в Україні та світі

УКРАЇНА

Булінг — **проблема двох сторін**: кривдника та мішені;

Булінг стається, бо **з кривдником щось не так**;

Відповідальність за булінг лежить на кривднику та батьках; **іноді — на мішені**.

Розбирання випадків булінгу віддано **поліції та суду**.

Покарання у вигляді штрафів, програм виправлення кривдників.

Точковий підхід.

КРАЇНИ З ЕФЕКТИВНИМ ПІДХОДОМ

Булінг — **“збій” у роботі групи**;

Булінг стається, коли **клімат школи** чи її **організаційна культура** **уможлиблює його**;

Відповідальність за булінг лежить **на закладі освіти**.

Розбирання випадків булінгу, втручання - **на школі**. Поліція, лиш коли це злочин, парвопорушення.

За булінг — **відповідальність** (школа визначає сама), а не покарання.

Загальношкільний підхід.

Ключові принципи роботи з булінгом з позицій доказових програм

1. **Превентивний, а не реактивний підхід.** Працюють з булінгом ще до того, як помітили його чи пожалілися на нього, працюють на недопущення булінгу взагалі. Хоча реакція на булінг завжди є, але це не те, на чому базуються.
2. **Школа повністю бере на себе відповідальність за булінг.** Не звинувачує батьків, не напосідає на мішень, не вважає найбільшою проблемою булера. Основний принцип такий: **якщо булінг стався – значить, школа недопрацювала.**
3. **Батьки – це союзники.** Розбиратися з булінгом не віддається на відкуп батькам. Школа все робить **РАЗОМ** із ними.
4. **Робота з атмосферою та культурою школи,** яку формують дорослі працівники школи як рольові моделі.
5. **Загальношкільний підхід.** Це означає, що в протидію булінгу включені не лише діти, але й батьки, вчителі, непедагогічний склад школи, адміністрація.
(з огляду на зміни в законодавстві – в школі має бути розроблена комплексна програма заходів протидії насильству, в яку включені питання щодо булінгу.....)
6. **Вчитель – це союзник і рольова модель.**
7. **Моніторинг і оцінка.**

Ключові принципи роботи з булінгом з позицій доказових програм

1. **Превентивний, а не реактивний підхід.** Працюють з булінгом ще до того, як помітили його чи пожалілися на нього, працюють на недопущення булінгу взагалі. Хоча реакція на булінг завжди є, але це не те, на чому базуються.
2. **Школа повністю бере на себе відповідальність за булінг.** Не звинувачує батьків, не напосідає на мішень, не вважає найбільшою проблемою булера. Основний принцип такий: **якщо булінг стався – значить, школа недопрацювала.**
3. **Батьки – це союзники.** Розбиратися з булінгом не віддається на відкуп батькам. Школа все робить РАЗОМ із ними.
4. **Робота з атмосферою та культурою школи,** яку формують дорослі працівники школи як рольові моделі.
5. **Загальношкільний підхід.** Це означає, що в протидію булінгу включені не лише діти, але й батьки, вчителі, непедагогічний склад школи, адміністрація.
(з огляду на зміни в законодавстві – в школі має бути розроблена комплексна програма заходів протидії насильству, в яку включені питання щодо булінгу.....)
6. **Вчитель – це союзник і рольова модель.**
7. **Моніторинг і оцінка.**

Як реагувати на булінг в шкільному середовищі?

Найкраще для боротьби з булінгом використовувати превентивний загальношкільний підхід, а не звичний для багатьох точковий. Булінг — це проблема всієї школи, а не тільки окремих учнів, тому поза школою всі батьки та діти мають бути ознайомлені з інформаційними матеріалами щодо основних понять про булінг та способи реагування на нього, а також особливо важливо працювати з дітьми та пояснювати у зрозумілій формі, чому булінгу не місце в школі. Працювати зі цькуванням варто ще до того, як його помітили чи зафіксували перші випадки в колективі.

Рівні втручання програми

1. **Рівень навчального закладу** — робота з кліматом, атмосферою, ритуалами, цінностями, символами школи.
2. **Рівень персоналу** — увесь персонал обізнаний з теорією про рушійні сили та природу, види та форми насильства, у тому числі булінгу.

3. **Рівень політик** — розроблені політики неприпустимості булінгу та дискримінації, вироблення нових бачень щодо того, що дає учневі статусність і прийняття в колективі. Прийняття політик.

4. **Рівень родини** — батьки розуміють природу булінгу, його механізми та способи реакції залежно від ролі, що виконує їхня дитина.

5. **Рівень класу** — атмосфера та цінності класу, статусність в класі, довірчі стосунки з учителем.

6. **Рівень дитини** — напрацьовуються навички комунікації, ненасильницької взаємодії, емпатичності (розуміння почуттів інших людей і готовність надати їм емоційну підтримку).

Рівень школи: загальношкільний підхід. Загальне розуміння того, чим є булінг — усі люди, прямо чи опосередковано залучені до навчального процесу, ознайомлені з тим, що таке булінг. Геть увесь заклад не лише розуміє визначення булінгу, але й розуміє його однаково. (Булінг — це про дисбаланс сил, біль, відсутність розкаяння, систематичність).

Поза школою всі батьки всіх дітей школи ознайомлені з інформаційними матеріалами, у яких роз'яснено основні поняття булінгу, а також способи реагування на нього. Ці роз'яснення мають збігатися з тими, які мають працівники школи й діти, щоб в усіх було єдине розуміння. За всеохопного підходу також важлива залученість кожного й кожної. Всі учні, їхні батьки та вчителі не лише ознайомлені з політиками школи щодо булінгу, але й підписалися під ними, взявши на себе відповідальність їх дотримуватися.

Головну відповідальність за превенцію й реагування на булінг має школа, а батьки — це союзники, щоб допомогти «достукатися» до дитини та разом допомогти розв'язати конфліктну ситуацію.

Учителі мають відігравати роль довіреної особи, до якої дитина може звернутися не тільки в разі булінгу зі сторони однолітків, а й зі сторони дорослих. Вони також мають реагувати на будь-які підозри чи звернення від дітей, оскільки дуже часто школярі бояться розповісти про справжню серйозність ситуації через страх осуду чи погіршення ситуації.

Загальношкільний підхід: політики щодо булінгу

1. ВОНИ написані зрозумілою дітьми мовою, бажано — разом з ними.
2. Вони містять:
  - визначення булінгу;
  - загальношкільну згоду і твердження про неприпустимість булінгу;
  - порядок реагування на випадки булінгу;
  - розроблені системи анонімного сповіщення про булінг (доступна всім скринька для повідомлень, емейл, контактна особа, розміщенна інф. Про *активне посилання на є кнопка «[Повідомити про булінг](#)»*), відомі кожній дитині в школі;
  - визначену компетентну контактну особу, з якою можна поговорити про булінг (ця особа має пройти додаткові тренінги з протидії булінгу);

- загальну домовленість як частину шкільної культури про недопустимість мови ворожнечі, дискримінації, про важливість того, як добре, що всі люди різні.

Загальношкільний підхід: простір почутості

“Простір почутості”

Школі важливо створити середовище, у якому діти не приховують факту вчинення булінгу, говорять про це. У такому місці немає зневіри: “Це все не має значення”, кожна дитина буде почутою, а її самотність — підтримана.

Меседжі, якими послуговується школа для створення простору почутості, є такими:

1. Якщо тебе булять, то говори, не страждай наодинці.
2. Якщо ти став/-ла свідком булінгу, розкажи про це дорослим.

Дитина має чітко знати, куди і до кого звернутися у випадку булінгу. Має розуміти, що її слова будуть почуті, від неї не відмахнуться, якою б вона не була і яким би не був привід для булінгу.

Заходи з протидії булінгу спрямовані на:

Булінг це про статус та прийняття – тому школі треба **шукати те, що дає статус в ненасильницький спосіб.**

Булінг – це про обертання уявлень про свою групу (інгрупу), тому – **розширювати поняття норми.**

Людям властиво самокатегоризуватися, це може грати як погану роль (коли норми групи жорсткі), так і хорошу, коли цінності групи – правильні. Тому – **працювати над почуттям належності, штучно формувати потрібні атрибути спільноти.**

МОН впровадило **опцію швидкого повідомлення про випадки булінгу** (в АІКОМІ). Відтепер дитина самостійно чи її батьки можуть заповнити коротку анкету та надіслати електронну скаргу, залучивши до вирішення проблеми керівництво школи та, за потреби, поліцію.

ЕЛЕКТРОННИЙ ЗАСТОСУНОК

Метою створення цього додатку є надання кожній дитині можливості швидко і безперешкодно повідомити про булінг і отримати психологічну допомогу. Шкільній адміністрації цей додаток допоможе швидко відреагувати на ситуацію згідно чинного законодавства. Контролюючі органи зможуть перевірити статистику і стан справ на будь-якому етапі опрацювання такої заявки. (презентація)

Як працювати з новим інструментом швидкого подання скарги на АІКОМ?

Головним елементом програми є кнопка «[**Повідомити про булінг**](#)», яку МОН [**запустив минулого місяця**](#). Цей інструмент дає можливість швидко повідомити про булінг анонімно

чи відкрито для дітей, а також дає можливості для закладів освіти оперативно реагувати на такі звернення та підтримувати контакт із представниками поліції.

Кожен заклад освіти має обліковий запис на платформі [АІКОМ](#), куди керівник/-ця закладу освіти має заходити щоденно. **Зверніть увагу: поки що кнопка працює лише на АІКОМ і буде перенесена на АІКОМ 2 після офіційного запуску нової платформи.**

► Оберіть на платформі АІКОМ розділ «Заяви про булінг».

► Перегляньте, чи є там нові заяви.

- Якщо є відкрита заява (з вказаним П.І.П., закладом..., що дає можливість ідентифікувати): ознайомтеся з текстом та відповідно до [Порядку реагування на випадки булінгу](#) потрібно скликати комісію. Використовуйте інформацію, зазначену дитиною або її батьками / іншими законними представниками, суто в інтересах дитини. Комісія ухвалює рішення, яких заходів ужити, щоб допомогти учнівству, а також, якщо потрібно, залучає шкільного психолога та поліцію.
- Якщо є анонімна заява: ознайомтеся з текстом та дійте відповідно до наявної інформації. Якщо зазначено клас, у якому трапився булінг, то можна провести урок із психологом для цього класу та додатково обговорити з вчителями заходи щодо поліпшення атмосфери в класі. Якщо клас не зазначено, то можна провести антибулінгові заходи для всієї школи. Світова практика протидії булінгу показує, що саме заходи всередині школи дають найкращі результати в протидії цькуванню.

► Заповніть розділ «Коментарі» в заяві, щоб повідомити поліцію про заплановані та реалізовані кроки щодо вирішення конкретної ситуації.

Зверніть увагу, що через 24 години після створення заяви дитиною чи батьками / іншими представниками, її автоматично буде відправлено в обласне управління ювенальної поліції, яке залежно важкості ситуації відреагує згідно з чинним законодавством.

Швидкий механізм дає змогу швидко створити скаргу і повідомити школу й поліцію про булінг онлайн, а також отримати поради, якщо ви стали жертвою чи свідком булінгу. Керівники закладів освіти також отримають детальну інформацію про те, як реагувати на булінг та який алгоритм подальшої роботи щодо протидії та запобігання булінгу.

Новий інструмент дає змогу швидко створити скаргу і повідомити школу й поліцію про булінг онлайн, а також отримати поради, якщо ви стали жертвою чи свідком булінгу. Керівники закладів освіти також отримають детальну інформацію про те, як реагувати на булінг та який алгоритм подальшої роботи щодо протидії та запобігання булінгу.

Як працюють анонімні заяви?

Після надсилення скарги, дитині буде запропоновано звернутися на гарячу лінію (за бажанням) та ознайомитися з матеріалами про те, як підтримати себе та не боятися розповісти про булінг дорослим.

Директор/-ка закладу освіти, отримавши анонімну скаргу, все одно має скликати комісію, але без залучення дитини. На засіданні комісія обговорить цей випадок, визначить план дій для профілактики та запобігання булінгу (це можуть бути додаткові виховні години для цього класу, заняття зі шкільним психологом тощо).

Звертаємо увагу, що керівник закладу освіти має обмежені можливості для підтримки та допомоги, якщо в анонімній заяві не зазначено учасників булінгу та потерпілий/-а, клас чи школу.

Після подання абсолютно анонімної заяви (без вказання класу та школи), дитині буде запропоновано отримати психологічну допомогу в чат-боті [АнтиБулінгБот](#) або звернутися на дитячу гарячу лінію за номером **116 111** або **0 800 500 225** (з 12.00 до 16.00), на гарячу лінію щодо булінгу за номером **116 000**.

Який процес реагування на скаргу з вказанням контактної інформації?

Відкрита скарга автоматично надсилається не тільки директору/-ці закладу освіти, а у в поліцію. Заклад освіти так само скликає спеціальну комісію, але тепер запрошує на неї жертву та учасників булінгу (якщо потрібно, також батьків).

У формі діалогу комісія з'ясовує, чому стався конфлікт, яка мотивація в кожній зі сторін та як можна ситуацію розв'язати. На основі отриманої інформації, приймаються відповідні дії щодо запобігання та протидії булінгу.

За потреби може бути залучена поліція, адже Закон України передбачає цивільну, адміністративну та навіть кримінальну відповідальність за булінг.

Основні зауваження, які надала ДСЯО закладам освіти внаслідок позапланової перевірки.

На що звернути увагу підкреслено.

Наказ 28.12.2019 № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» діючий.

Порядок реагування на випадки булінгу.

II. Подання заяв або повідомлень про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти

2. Керівник закладу освіти у разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, повідомляє територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України, принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування);

за потреби викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги;

повідомляє службу у справах дітей з метою вирішення питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин;

повідомляє центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою здійснення оцінки потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг;

скликає засідання комісії з розгляду випадку булінгу (цькування) (далі - комісія) не пізніше ніж упродовж **трьох робочих днів** з дня отримання заяви або повідомлення.

III. Склад комісії, права та обов'язки її членів

1. Склад комісії **затверджує наказом керівник** закладу освіти.

Комісія виконує свої обов'язки на постійній основі.

2. Склад комісії формується з урахуванням основних завдань комісії. **8 чол**

Комісія складається з голови, заступника голови, секретаря та не менше ніж п'яти її членів.

До складу комісії входять педагогічні (науково-педагогічні) працівники, у тому числі практичний психолог та соціальний педагог (за наявності) закладу освіти, представники служби у справах дітей та **центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді**. (В нас Комунальний заклад Тернопільської міської ради Тернопільський міський центр соціальних служб: м. Тернопіль, вул. Медова, 3, тел.: (0352) 23-55-92, e-mail: tmcssdm@ukr.net)

До участі в засіданні комісії за згодою залучаються батьки або інші законні представники малолітніх або неповнолітніх сторін булінгу (цькування), а також можуть залучатися сторони булінгу (цькування), представники інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти.

IV. Порядок роботи комісії

6. Секретар комісії не **пізніше вісімнадцятої години дня**, що **передусь дню засідання** комісії, повідомляє членів комісії, а також заявника та інших заінтересованих осіб про порядок денний запланованого засідання, дату, час і місце його проведення, а також надає/надсилає членам комісії та зазначеним особам необхідні матеріали в електронному або паперовому вигляді.

10. Голова комісії доводить до **відома учасників** освітнього процесу **рішення комісії** згідно з протоколом засідання та здійснює контроль за їхнім виконанням.

11. Строк розгляду комісією заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування) в закладі освіти та виконання нею своїх завдань не має перевищувати **десяти робочих** днів із дня отримання заяви або повідомлення керівником закладу освіти.

Під час проведення засідання комісії **секретар комісії веде протокол** засідання комісії за **формою згідно Додатком до Порядка....**

V. Запобігання та протидія булінгу (цькуванню) в закладі освіти

4. **Діяльність** щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в закладі освіти **відображається в плані заходів**, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти (далі - План).

Розроблення, затвердження та оприлюднення Плану забезпечує керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень щодо створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації, в тому числі булінгу (цькування).

Планування відповідних заходів здійснюється за результатами моніторингу стану освітнього середовища в закладі освіти.

План розробляється **до початку навчального року**. Протягом навчального року керівник закладу освіти забезпечує **проведення моніторингу** (за потреби, але не рідше одного разу на півріччя) ефективності виконання Плану та внесення (за потреби) до нього змін.

Порядок застосування заходів виховного впливу

У разі відсутності практичного психолога та соціального педагога в закладі освіти супровід застосування заходів виховного впливу у групі (класі), в якій (якому) стався випадок булінгу (цькування), здійснюють **працівники служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді**.

Якщо в закладі освіти є тільки соціальний педагог або практичний психолог, звертаю увагу на

Стаття 76. Психологічна служба та соціально-педагогічний патронаж у системі освіти ЗУ «Про освіту»

2. Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує профілактику та запобігання булінгу (цькуванню), надання консультативної допомоги батькам, психологічного супроводу здобувачів освіти, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування). Соціально-педагогічний патронаж здійснюється соціальними педагогами.

Для закладів, в яких є **вакантна посада** соціального педагога (або відсутня), у посадовій інструкції для практичного психолога мають бути визначені завдання, зазначені у частині 2 ст76